Arbetsmarknadsutskottets betänkande 1984/85:1

om statlig personalpolitik

Sammanfattning

Utskottet behandlar i detta betänkande nio motioner inom ramen för den statliga personalpolitiken. Motionerna tar upp följande frågor:

1. Ett öppnare tillsättningsförfarande för vissa högre tjänstemän.
2. Principiellt förbud mot att statliga verkschefer har uppdrag i privata bolagsstyrelser.
3. Enskilda organisationers svårigheter att rekrytera biståndspersonal.
4. C-avdrag för statstjänstemän som har tjänstledigt för uppdrag som riksdagsledamot.
5. Införande av fasta och graderade nattraktamenten.
6. Fri sjukvård för statsanställda som behandlas vid Svenska psoriasisförbundets anläggningar i Stockholm.
7. Förbättring av de deltidsarbetandes sociala förmåner.
8. Bättre tillvaratagande av invandrares utbildning och yrkeserfarenhet som merit vid statlig anställning.

Samtliga motioner har avstyrkts av utskottet med hänvisning till bl. a. gällande regler på området (1, 2 och 4), att frågan bör lösas av staten och de anställdas huvudorganisationer gemensamt (5, 6 och 7) och att området har utretts och är föremål för beredning inom regeringskansliet (3 och 8).

Särskilda yttranden har avlämnats av moderata samlingspartiet på punkt 4 och av moderata samlingspartiet och folkpartiet på punkt 6.

Motionsyrkandena

1983/84:426 av Allan Ekström (m)

I motionen yrkas att riksdagen uttalar sig för att anmälningstjänsterna tillsätts efter samma förfarande som gäller för förslagstjänsterna.

1983/84:874 av Lars-Åke Larsson m. fl. (s)

I motionen yrkas att riksdagen som sin mening uttalar att chefer i statliga verk i princip ej bör inneha uppdrag i privata bolagsstyrelser om ej synnerliga skäl föreligger.

1983/84:878 av Ingrid Sundberg (m)

I motionen yrkas att riksdagen anhåller om en översyn i syfte att underlätta enskilda organisationers anställning av biståndsarbetare genom ändring av reglerna för tjänstledighet och meritvärdering av statligt anställd personal vid sådan tjänstgöring.

1983/84:1046 av Inger Josefsson (c)

I motionen yrkas att riksdagen uttalar sig för att statstjänstemän vid tjänstledighet för offentligt uppdrag som ledamot av riksdagen bör vidkännas C-avdrag.

1983/84:1323 av Ingemar Eliasson (fp)

I motionen yrkas att riksdagen uttalar sig för att vård vid Svenska psoriasisförbundets behandlingsanläggningar som står under överinseende av sjukvårdshuvudman vid fråga om ersättning för vårdkostnaderna skall jämställas med offentlig sjukvård.

1983/84:1328 av Marianne Karlsson (c)

I motionen yrkas att riksdagen beslutar att som sin mening ge regeringen till känna önskvärdheten av att statens avtalsverk ges sådana instruktioner inför framtida förhandlingar om allmänt reseavtal, att den s. k. nattventilen kan bringas att utgå till förmån för fasta, ortsgraderade nattraktamenten.

1983/84:1919 av Pär Granstedt m. fl. (c)

I motionen yrkas att riksdagen hos regeringen hemställer om åtgärder för att förbättra de deltidsarbetandes förmåner på den statligt reglerade arbetsmarknaden.

1983/84:1945 av Margareta Persson (s)

I motionen yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om att vård vid psoriasisanläggning i Svenska psoriasisförbundets regi jämställs med sjukvårdande behandling enligt 2 kap. 6 § lagen om allmän försäkring.

1983/84:2391 av Gunnel Jonäng (c)

I motionen yrkas att riksdagen hos regeringen begär att utländsk utbildning och yrkeserfarenhet skall tillvaratas bättre när det gäller meritvärdering vid tillsättning av statliga tjänster.

Tillsättning av vissa statliga chefstjänster

Motionen

Allan Ekström (m) behandlar i motion 426 frågan om tillsättning av vissa högre statliga tjänster. Enligt motionären utgör kraven på full offentlighet och insyn en ytterst värdefull garanti för att tillsättandet av tjänster sker enbart på sakliga grunder. För att en mer sluten ordning skall få gälla måste särskilda skäl föreligga. Motionären anser inte att sådana skäl föreligger för gruppen anmälningstjänster. Det sägs således vara svårt att förstå skälen till att lagmanstjänsterna i Göteborg eller i Malmö men inte i Uppsala eller i Norrköping skall vara undantagna från ett sedvanligt öppet ansökningsförfarande. Med hänvisning härtill hemställs att anmälningstjänsterna tillsätts efter samma förfarande som gäller för förslagstjänsterna.

Gällande regler

Grundläggande bestämmelser om tillsättning av statliga tjänster finns i regeringsformen och i lagen (1976:100) om offentlig anställning. Enligt regeringsformen (11 kap. 9 §) skall sådana tjänster tillsättas av regeringen eller av den myndighet som regeringen bestämmer. Där anges även att hänsyn skall tas enbart till sakliga grunder som förtjänst och skicklighet. Det är därmed fastslaget att tjänstetillsättningar skall göras på objektiva grunder utan hänsynstagande till ovidkommande omständigheter.

Närmare föreskrifter om anställningsförfarandet skall enligt lagen om offentlig anställning (4 kap. 8 §) meddelas av regeringen eller myndighet som regeringen bestämmer. Sådana föreskrifter finns bl. a. i anställningsförordningen.

De av regeringen tillsatta tjänsterna är av tre slag, nämligen verkschefstjänster m. fl., anmälningstjänster och förslagstjänster.

Verkschefstjänster m. fl. tillsätts utan föregående ansöknings- eller anmälningsförfarande. Frågor om deras tillsättande tas av regeringen upp formlöst på föredragning av departementschefen eller annat statsråd. Till denna grupp hör de högsta tjänsterna inom statsförvaltningen som verkschef, landshövding, justitieråd, regeringsråd, president i hovrätt och kammarrätt, justitiekansler, riksåklagare, överdirektör, högre militär chef m. fl.

De s. k. anmälningstjänsterna tillsätts efter en speciell anmälan som i allmänhet skall göras av chefen för den aktuella myndigheten. Anmälningen innebär att regeringen underrättas om att en tjänst har blivit ledig och bör återbesättas. Anmälningsförfarandet är oreglerat och kan ske mer eller mindre informellt. Ofta kompletterar verkschefen sin anmälan med en rekommendation till förmån för en viss kandidat. Till anmälningstjänsterna hör tjänster som avdelningschef och därmed jämförbara tjänster på verksledande eller motsvarande nivå, t. ex. tjänst som skolråd, hovrätts- eller kammarrättslagman, lagman i någon av de tre största tingsrätterna och länsrätterna, biträdande riksåklagare och överåklagare. Dit hör också det stora antalet tjänster närmast under verksledningsnivå, dvs. generellt sett byråchefstjänster och vissa ordinarie tjänster som tillsätts med förordnande för bestämd tid.

Tillsättningen av anmälningstjänsterna behövde tidigare inte föregås av något ansökningsförfarande. I utredningen (Ds B 1982:4) Statliga chefsfrågor föreslogs dock ett öppnare tillsättningsförfarande. Enligt utredningen har en sådan öppenhet ett värde i sig. Den medverkar till att stärka allmänhetens förtroende för myndigheterna och ansluter f. ö. till den unika offentlighetsprincipen som traditionellt präglar den svenska statsförvaltningen. Vidare konstaterades bl. a. att det är av principiell och praktisk betydelse att den ofta vida krets av presumtiva lämpliga kandidater som kan finnas till många statliga tjänster – dock knappast till de allra högsta chefstjänsterna (verkschefer m. fl.) – ges tillfälle att anmäla sitt intresse för en ledig post.

Efter förslag av utredningen beslöt regeringen i juni 1982 att efter den 1 januari 1983 skall tillsättningen av en anmälningstjänst föregås av s. k. intresseannonsering. Den lediga tjänsten skall således om inte särskilda skäl föranleder annat annonseras i Post- och Inrikes Tidningar. Annonsen bör dessutom införas i myndighetens personaltidning och anslås på dess anslagstavla. I annonsen skall de som är intresserade av anställningen uppmanas att skriftligen eller muntligen ge sig till känna hos myndigheten. Föreskrifter om intresseannonseringen har tagits in i anställningsförordningen (10 a §). Syftet med reformen är att genom en större öppenhet bredda rekryteringsunderlaget inför tillsättningen av chefstjänster och därigenom underlätta chefsrörligheten inte bara mellan myndigheterna inbördes utan också mellan myndigheterna och övriga sektorer av arbetsmarknaden.

Inom justitiedepartementets område finns ett antal anmälningstjänster som av olika skäl har undantagits från reglerna om intresseannonsering. Sådana undantag framgår av myndigheternas instruktioner. Följande tjänster har undantagits:

Inom domstolväsendet: hovrättslagman, kammarrättslagman, lagman i Stockholms, Göteborgs och Bohus samt Malmö tingsrätter, lagman i länsrätterna i Stockholms, Göteborgs och Bohus samt Malmöhus län, bostadsdomare, hyresråd och chef för hyresnämnderna i Stockholm, Göteborg och Malmö.

Inom polisväsendet: tjänsterna som avdelningschef och byråchef (3 st.) vid rikspolisstyrelsens säkerhetsavdelning.

Hos justitiekanslern (JK): tjänsterna som byråchef (3 st.).

De s. k. förslagstjänsterna tillsätts efter ett i bestämd ordning upprättat förslag av en myndighet under regeringen, ibland en speciell förslagsnämnd. Till denna grupp hör t. ex. professurer, en del domartjänster och vissa läkartjänster. Dit hör också bl. a. tjänster som avdelningschef, länspolischef, enhetschef m. fl. vid länsstyrelserna.

För flertalet av dessa tjänster skall regelmässigt ett ansökningsförfarande tillämpas. Regler härom återfinns i 10 § anställningsförordningen. I enlighet härmed skall myndigheten utfärda en ledigkungörelse i Post- och Inrikes Tidningar eller, efter medgivande av regeringen, i annan publikation och dessutom anslå kungörelsen på myndighetens anslagstavla. Efter ansökningstiden, som är tre veckor, skall myndigheten föreslå den sökande som bör få tjänsten. Ibland skall också anges vilka kandidater som bör komma i andra och tredje rummet. Myndighetens förslag skall genast anslås på myndighetens anslagstavla. Förslaget kan överklagas.

Tidigare riksdagsbehandling

Riksdagen behandlade en likalydande motion hösten 1983 (AU 1983/84:1). Utskottet delade motionärens uppfattning om värdet av större öppenhet vid tillsättningen av de s. k. anmälningstjänsterna. Det öppnare

förfarandet sades främja inte bara en ökad personalrörlighet utan även jämställdheten mellan könen vid rekrytering till högre chefstjänster. Utskottet hänvisade till att regeringens tillsättning av de s. k. anmälningstjänsterna fr. o. m. den 1 januari 1983 skall föregås av s. k. intresseannonsering. Vissa anmälningstjänster har undantagits från denna regel. Utskottet förutsatte att undantagen görs enbart då särskilda skäl föreligger. Med hänvisning härtill avstyrktes motionen. Moderata samlingspartiets ledamöter i utskottet reserverade sig för att de myndighetsinstruktioner som anger att undantag får göras från regeln om intresseannonsering bör ändras på denna punkt. Motionen borde således tillstyrkas enligt reservanterna. Riksdagen beslutade i enlighet med utskottets hemställan.

Verkschefers bisysslor

Motionen

Lars-Åke Larsson m. fl. (s) föreslår i motion 874 att riksdagen som sin mening skall uttala att chefer i statliga verk i princip inte bör inneha uppdrag i privata bolagsstyrelser om inte synnerliga skäl föreligger. Som motiv härför hänvisas till att de stora och arbetskrävande insatser som chefskapet för ett verk innebär inte torde medge omfattande arbetsuppgifter på andra arbetsområden. Med hänsyn till att de statliga verken måste bedriva sin verksamhet helt oberoende av ovidkommande påverkan ter det sig också enligt motionärerna stötande om verkschefer har uppdrag i privata bolagsstyrelser.

Gällande regler

Enligt 6 kap. 1 § lagen (1976:600) om offentlig anställning (LOA) får en arbetstagare inte inneha anställning eller uppdrag eller utöva verksamhet, som kan rubba förtroendet till hans eller någon annan arbetstagares opartiskhet i tjänsteutövningen eller skada myndighetens anseende. Lagens förbud mot sådana s. k. förtroendeskadliga bisysslor är betingat av de särskilda krav på integritet som den offentliga tjänsten ställer på arbetstagarna. För att en viss bisyssla skall vara otillåten är det inte nödvändigt att allmänhetens förtroende för tjänstemännen eller myndigheten verkligen rubbats eller ens att något inträffat som är ägnat att sätta allmänhetens tilltro på spel. Det är tillräckligt att förtroendet kan rubbas på grund av bisysslans blotta existens.

Regler om bisysslor har funnits sedan lång tid tillbaka. Sin nuvarande uppbyggnad fick reglerna i huvudsak i samband med 1965 års förhandlingsrättsreform. Vissa ändringar gjordes i bestämmelserna år 1970 (prop. 1970:72). Till grund för lagändringen låg ett betänkande från bisyssleutredningen (SOU 1969:6). I betänkandet anfördes en rad synpunkter på hur en bisysslas tillåtlighet bör bedömas enligt lagrummet. Föredragande statsrådet

ansåg att dessa synpunkter kunde bli till god vägledning vid tillämpningen av rättsregeln. Han stryker särskilt under följande (s. 75 f):

Inom ramen för prövningen av risken för förtroendeskada skall hänsyn tas till omfattningen av en arbetstagares bisysslor och till om bisysslan berör myndighetens arbetsområde. Bland bisysslor som mindre ofta torde omfattas av förbudet kan nämnas fackliga, politiska eller andra ideella förtroendeuppdrag, uppdrag på grund av domstols förordnande enligt föräldrabalken och statliga eller kommunala uppdrag i allmänhet. Särskild försiktighet bör iakttas beträffande bisysslor som kan påverka allmänhetens förtroende för arbetstagare eller myndigheter som har mer eller mindre utpräglat maktutövande eller rättsvårdande uppgifter. Här avses – förutom domstolar m. fl. – exempelvis patent- och registreringsverkets dåvarande besvärsavdelning, vissa tjänstemän inom polisorganisationen och länsstyrelserna samt åklagare, utmätningsmän, förrättningslantmätare m. fl. Anställning hos enskild torde för arbetstagare med sådana arbetsuppgifter i stor utsträckning få anses förbjuden. Även andra typer av privata bisysslor kan för deras del ofta vara otillåtna, t. ex. näringsverksamhet i egen regi eller ersättningsgivande enskilda uppdrag med rättslig anknytning eller styrelseuppdrag i affärsföretag.

Ur propositionens redogörelse för utredningens synpunkter kan också följande avsnitt återges (s. 58 f):

En samlad bedömning bör ske av de omständigheter som kan ha betydelse för att bevara allmänhetens förtroende till ovälden. Storleken av risken i det aktuella fallet och den försvarliga riskgraden bör alltså bedömas. Utredningen anför därom följande. Den närmare beskaffenheten av såväl tjänstemannens som myndighetens uppgifter bör tillmätas betydelse. Till omständigheter som medför att endast en jämförelsevis låg riskgrad bör accepteras hör exempelvis att tjänstemannen eller myndigheten har typiskt maktutövande funktioner eller har att förvalta allmän egendom, befatta sig med upphandlingsfrågor o. d. eller utöva tillsyn över offentlig eller enskild verksamhet. Vidare är bisysslans omfattning och beskaffenhet av betydelse. En omfattande bisyssla kan anses vara riskfylld redan på grund av svårigheten att bestämma vad dess utförande kan kräva för åtgärder. Om uppgifterna i bisysslan är av mera kvalificerat slag, ligger däri ofta nog högre risker, likaså om bisysslan eller bisysslegivaren har beröring med myndighetens arbetsområde. Om bisysslan utförs för enskilds räkning, kan riskerna också ibland vara större, sammanhängande med att man mera sällan har att räkna med att offentliga myndigheter står i motsatsförhållande till varandra. Risken för tvåinstansjäv och liknande situationer bör emellertid beaktas. För riskbedömningen kan det vidare ha betydelse, om med bisysslan följer ekonomiska förmåner för tjänstemannen. Tillåtligheten röner enligt utredningen inflytande av att allmänna intressen kan tala för att tjänstemannen åtar sig sysslan. I en del fall kan ett mera typiskt arbetsgivarintresse ges ett visst beaktande. Det påpekas att riskgraden kan sänkas genom organisatoriska åtgärder av myndigheten. Utredningen anser att, när det gäller fackliga uppdrag, det ibland kan finnas anledning för myndigheterna att överväga sådana åtgärder för att undanröja risker för bristande förtroende. Det nämns också att – som något har berörts – ett starkt personligt intresse hos tjänstemannen för en viss bisyssla i en del fall bör medföra att en högre risk godtas, t. ex. när det gäller ideella uppdrag. Ibland kan det böra beaktas att det kan vara av vikt för någon att få anlita en tjänsteman som expert.

Tjänstemannen har själv ansvaret för bedömningen av om en bisyssla är förtroendeskadlig eller inte. I 37 § anställningsförordningen (1965:601) finns bestämmelser som syftar till att underlätta arbetstagarens bedömning. I enlighet därmed skall myndighet på lämpligt sätt informera arbetstagarna om vilka bisysslor eller slag av bisyssla som enligt myndighetens bedömande inte är förenliga med 6 kap. 1 § LOA. Sådant besked om bisyssla lämnas av den myndighet som tillsätter tjänsten. I fråga om tjänst, som regeringen tillsätter, lämnas besked av regeringen eller myndighet som regeringen bestämmer. I prop. 1970:72 s. 77 uttalas att det förutsätts att arbetstagaren begagnar sig av möjligheten att begära besked, när han eller hon tvekar om sitt ställningstagande.

Om arbetstagaren innehar eller utövar bisyssla i strid med 6 kap. 1 § LOA kan arbetstagaren åläggas disciplinansvar enligt 10 kap. 1 § LOA om inte förseelsen är ringa.

Enskilda organisationers rekrytering av biståndsarbetare

Motionen

Ingrid Sundberg (m) pekar i motion 878 på de problem som enskilda organisationer har att rekrytera personal för den biståndsverksamhet som inte har statligt stöd. Motionären hänvisar till att de regler som avser tjänstledighet för statligt anställda som under en tid vill arbeta inom biståndsverksamhet endast avser sådan verksamhet som bedrivs genom eller med bidrag av staten. Det är angeläget enligt motionen att dessa regler utvidgas till att omfatta också biståndsarbete som bedrivs av enskilda organisationer med hjälp av enskilda medel. Den nuvarande situationen leder till att många biståndsarbetare måste ta avsked från sin ordinarie tjänst eftersom utlandstjänstgöringen inte är förenlig med rätten till tjänstledighet. Det är också ytterst viktigt att sådan tjänstgöring räknas som merit vid hemkomsten.

I motionen hemställs mot denna bakgrund att en översyn skall göras i syfte att underlätta enskilda organisationers anställning av biståndsarbetare genom ändring av reglerna för tjänstledighet och meritvärdering av statligt anställd personal vid sådan tjänstgöring.

Gällande regler

Rätten till *tjänstledighet för arbetstagare med statligt lönereglerade tjänster* finns redovisad i tjänstledighetsförordningen (1984:111) som trädde i kraft den 1 april i år. Förordningen tillämpas dock bara om något annat inte följer av kollektivavtal, av lag eller av föreskrifter som har meddelats av regeringen. Av förordningen framgår att en arbetstagare i regel bör medges tjänstledighet för att inneha en annan anställning eller för att driva en egen

verksamhet. Ledigheten får omfatta sammanlagt högst sex månader under den treårsperiod som ligger närmast före ledighetens slut. Det kan dock bli aktuellt med längre ledighet om det finns särskilda skäl härför. Som sådana skäl anges i förordningen bl. a. att ledigheten ligger i myndighetens intresse eller sammanfaller med allmänna samhällsintressen eller att anställningen gäller sådan internationell organisation till vilken Sverige är officiellt anslutet.

När det gäller *tjänstledighet för anställning inom biståndsverksamheten* är denna reglerad i förordningen (1975:439) om rekrytering av biståndspersonal, m. m. Bestämmelserna avser verksamhet som sker genom eller med bidrag av staten. I enlighet härmed bör tjänsteman medges tjänstledighet för anställning inom biståndsverksamhet. När det gäller tjänsteman, som är gift med eller stadigvarande lever samman med anställd inom biståndsverksamheten, bör tjänstledighet medges under sammanlagt högst fyra år för att vistas tillsammans med denne under dennes tjänstgöring inom biståndsverksamheten. De angivna reglerna för tjänstledighet gäller om inte synnerliga skäl föranleder annat.

Vad beträffar *meritvärdet* av utlandstjänstgöring gäller enligt förordningen om rekrytering av biståndspersonal att myndighet i största möjliga utsträckning bör meddela bestämmelser om meritvärdet av anställning inom biståndsverksamheten av statligt reglerad tjänst inom myndighetens verksamhetsområde. Bestämmelsen avser anställning inom sådan biståndsverksamhet som sker genom eller med bidrag från staten. Myndigheten bör också, om så är möjligt, på begäran av anställd eller annan lämna besked om anställningens meritvärde.

Utredningar

En särskild utredare tillkallades enligt regeringsbeslut den 10 februari 1983 för att i vissa avseenden se över bl. a. en del av de nuvarande principerna för värdering av meriter när statligt lönereglerade tjänster tillsätts. Som en del av uppdraget ingick att ta upp frågan om meritvärdet av utlandstjänstgöring m. m. Utredaren redovisade resultatet av sitt arbete i augusti 1983 i betänkandet (Ds C 1983:16) Meritvärderingen vid statliga tjänstetillsättningar. I ett avsnitt om utlandsanställning framhölls bl. a. att den som får tjänstledighet för sådan anställning givetvis är tillförsäkrad ett arbete vid sin återkomst. Om tjänstledighet däremot inte kan påräknas behövs information och hjälp med att skaffa arbete vid återkomsten. Sammanhängande härmed är enligt utredaren i vad mån utlandsanställningen/vistelsen kan ha ett meritvärde vid återinträdet på den svenska arbetsmarknaden. Vidare anfördes (s. 235 f):

Ett sätt att lösa frågan om arbetsmöjligheter vid återvändandet kan vara att i ökad utsträckning ge tjänstledighet för den som antar en utlandsanställning – och för eventuella medföljande. En sådan lösning ger dock upphov till

svåradministrerade problem och kan inte heller göras heltäckande. Enligt min mening bör ökade ansträngningar genom arbetsförmedling vara ett mer ändamålsenligt framgångssätt. Denna arbetsförmedling kan omfatta offentlig- och privatanställda gemensamt, särskilt eftersom den utlandserfarenhet som förvärvats kan vara av stort värde för ett vitt spektrum av arbetsgivare. Förutom att främja ett rationellt utnyttjande av utlandserfarenheter skulle en sådan arbetsförmedling även konkret kunna bidra till en ökad personalrörlighet mellan olika samhällssektorer.

Behovet av information och arbetsförmedling kan relateras till att det f. n. återkommer omkring 3 000 personer årligen till Sverige efter utlandsuppdrag. De åtföljs av ett drygt tusental makar/sammanboende och ett något större antal barn. Ungefärligen samma antal lämnar årligen Sverige för sådana uppdrag. Dessa siffror gäller den offentliga och den privata sektorn tillsammantagna och tendensen torde vara stigande.

Enligt min mening bör det ligga i samhällets intresse att finna en mer samlad lösning av informations- och arbetsförmedlingsbehoven. För den enskilde arbetsgivaren eller den som överväger ett utlandsuppdrag måste det vara mycket värdefullt om man på ett ställe och i ett sammanhang kan få hjälp i så många avseenden som möjligt. Det gäller både möjligheten att få trovärdig och relevant information samt konkret och framgångsrik hjälp vid återkomsten med att få en anställning som innebär att utlandserfarenheten nyttiggörs. Mitt förslag – för att uppnå dessa viktiga målsättningar – är därför att det inrättas ett särskilt servicehus i Stockholm och två filialkontor, ett i Göteborg och ett i Jönköping.

Enligt regeringens bemyndigande den 24 mars 1983 tillkallades en särskild utredare med uppdrag att göra en översyn av det bilaterala utvecklingsarbetets organisation. Utredningen, som antog namnet biståndsorganisationsutredningen, avlämnade i januari 1984 betänkandet (Ds UD 1984:1) Effektivare biståndsadministration. I ett avsnitt som rör rekryteringen av biståndspersonal tas frågan upp om tjänstledighet för tjänstgöring i biståndsarbete. Där anförs bl. a. (s. 153 f):

Frågan om rätt till tjänstledighet för biståndsarbete kan lösas antingen genom lagstiftning eller genom kollektivavtalsreglering. Lagstiftningsvägen garanterar en likabehandling i fråga om tjänstledighet för hela arbetsmarknaden. Avtalsvägen har den fördelen att man kan anpassa rättigheterna till de olika bransch- eller företagsspecifika förhållanden som kan finnas. En viss sådan anpassning torde emellertid kunna ske om man på sedvanligt sätt gör lagstiftningen dispositiv. Kollektivavtal kan då träffas om en anpassning av i första hand de olika förfaranderegler som behövs kring en grundläggande rätt till ledighet såsom anmälningstider, rätten att återgå i arbete i förväg m. m.

En rätt till ledighet för biståndsarbete väcker emellertid frågan om inte en motsvarande rätt till tjänstledighet borde omfatta arbetstagare i det privata näringslivet som tjänstgör i utlandet under några år. Denna fråga ligger emellertid utanför utredningens uppdrag. De båda frågorna hör emellertid enligt utredningens mening samman och borde med fördel kunna studeras ytterligare i ett sammanhang. Utredningen förordar således att dessa frågor blir föremål för skyndsam utredning.

Under tiden som tjänstledighetsfrågorna studeras i det utvidgade perspektiv som har angivits ovan, bör det dock vara möjligt för arbetsmarknadens

parter att ytterligare pröva möjligheten att avtalsvägen utvidga rätten till tjänstledighet för biståndsarbete. Ett första steg vore att den kommunala och landstingskommunala sektorn utvidgade rätten till tjänstledighet till att omfatta även medföljande.

Statstjänstemans lön vid tjänstledighet för uppdrag som riksdagsledamot

Motionen

Inger Josefsson (c) hemställer i motion 1046 att riksdagen skall uttala sig för att statstjänstemän vid tjänstledighet för offentligt uppdrag som ledamot av riksdagen bör vidkännas C-avdrag. Som skäl anges bl. a. att den löneförmån som riksdagsledamöter med statlig anställning har inte motsvaras av någon direkt arbetsprestation av den anställde. Motionären hänvisar också till den senaste lönerevideringen av riksdagsledamöternas löner.

Gällande regler

Enligt lagen (1983:1119) om ändring i ersättningsstadgan (1971:1197) för riksdagens ledamöter skall arvode betalas med ett belopp per månad som motsvarar den genomsnittliga lönen för tjänster som byråchefer vid statliga myndigheter och som rådmän, hovrättsråd och kammarrättsråd. De nya bestämmelserna tillämpas första gången beträffande arvode som skall betalas för tiden den 1 oktober 1985–den 30 september 1986. För tiden den 1 oktober 1983–den 30 september 1984 betalas arvode med ett belopp per månad som motsvarar lönen till statstjänsteman i lönegrad F 25 utan tillägg av tjänstetidsklass och under tiden den 1 oktober 1984–den 30 september 1985 med ett belopp per månad som motsvarar den genomsnittliga lönegraden utan tillägg av tjänstetidsklasser för tjänster som byråchefer vid statliga myndigheter och som rådmän, hovrättsråd och kammarrättsråd.

Statens arbetsgivarverk (SAV) och huvudorganisationerna har mot bakgrund av de förbättrade ersättningsreglerna för riksdagsledamöter kommit överens om att en tjänsteman som är tjänstledig för uppdrag som ledamot av riksdagen skall ha C-avdrag (avdrag med hela lönen) under tjänstledigheten. Denna tjänstledighet, som inte kvalificerar för semester, skall omfatta hela den tid då tjänstemannen innehar uppdraget. Tjänstemannen har dock rätt att göra avbrott i tjänstledigheten under sådan tid då riksmöte inte pågår, för att fullgöra tjänstgöring i sin tjänst. Däremot finns t. ex. ingen rätt för en ferieberättigad tjänsteman att avbryta tjänstledigheten för att ha ferier i sin tjänst. De nya reglerna trädde i kraft den 1 juli 1984.

Sjukvårdsersättning till statligt anställda med psoriasis

Motionerna

I de så gott som likalydande motionerna 1323 av Ingemar Eliasson (fp) och 1945 av Margareta Persson (s) hemställs att vård vid psoriasisanläggning i Stockholm i Svenska psoriasisförbundets regi i fråga om ersättning för vårdkostnaderna skall jämställas med offentlig sjukvård. Fr. o. m. år 1982 utgår enligt meddelande från statens arbetsgivarverk inte längre ersättning till statligt anställda för vård vid dessa anläggningar. Ersättning utgår dock för motsvarande vård som ges vid landstingets sjukhus.

Vissa uppgifter i anslutning till motionerna

Psoriasis är en hudsjukdom, som i dag är obotlig. Den är ärftlig och anlagen kan finnas i flera generationer utan att utlösas. I vissa fall kan psoriatiker också drabbas av ledbesvär.

Psoriasis kan behandlas på olika sätt. Den traditionella behandlingen är bastubad, bad, ljusbehandling och därefter insmörjning. Ungefär 2 % av Sveriges befolkning har psoriasis. Av dessa behöver 15–20 % kontinuerlig behandling under större delen av livet.

I Stockholms län driver Svenska psoriasisförbundets länsavdelning fem öppenvårdsanläggningar för psoriatiker, i regel öppna kl. 09.00–20.00. Länsavdelningens sjukvårdande verksamhet är reglerad genom avtal mellan försäkringskassan i Stockholms län, landstingets hälso- och sjukvårdsnämnd och länsavdelningen. Behandlingsanläggningarna, vid vilka ca 70 000 behandlingar utfördes under år 1983, ingår i landstingets sjukvårdsplan. Verksamheten finansieras, förutom av ersättningar från socialförsäkringen, i sin helhet av landstinget. Genom ovannämnda avtal gäller också samma regler för patienter som vid annan offentlig sjukvård – patientavgifter, högkostnadsskydd etc. är således desamma. Landstinget har tillsyn över verksamheten, och dess revisorer granskar den ekonomiska förvaltningen.

Landstinget i Stockholms län har erbjudits att ta över de fem anläggningarna men har föredragit att verksamheten kvarstår i nuvarande regi. Landstingets egna öppenvårdsresurser har också dimensionerats med hänsyn till resurserna vid Psoriasisförbundets anläggningar.

Gällande regler

I 48 § allmänt avlöningsavtal för statliga och vissa andra tjänstemän (AST) regleras bl. a. frågan om rätt till ersättning för sjukvårdande behandling. I enlighet härmed ersätts sådan behandling helt. En förutsättning för att ersättning skall kunna utgå är dock att den sjukvårdande behandlingen meddelas inom den offentliga vården.

Statligt anställda med psoriasis har fram t. o. m. år 1981 fått ersättning

enligt 48 § AST för sjukvårdande behandling vid länsavdelningens öppenvårdsanläggningar. Under våren 1982 har statens arbetsgivarverk (SAV) på förfrågan meddelat berörda statliga myndigheter, att rätt till ersättning enligt ovannämnda paragraf för den aktuella behandlingen inte föreligger. Enligt SAV:s uppfattning är dessa behandlingsavdelningar enskilda vårdinrättningar.

Ersättning för logikostnad

Motionen

Marianne Karlsson (c) hemställer i motion 1328 att statens avtalsverk ges sådana instruktioner inför framtida förhandlingar om allmänt reseavtal att fasta och ortsgraderade nattraktamenten införs. Den nuvarande ordningen med ersättning för den faktiska hotellkostnaden (den s. k. nattventilen) har enligt motionären lett till en störd och i praktiken helt fördärvad hotellrumsmarknad med alltför höga priser för den som reser privat. Fasta nattraktamenten skulle enligt motionären återställa vanligt prismedvetande och en meningsfull priskonkurrens mellan hotellägarna.

Gällande regler

Ersättning för logikostnad vid flerdygnsförrättning utgår fr. o. m. år 1982 enligt bestämmelser i allmänt reseavtal som slutits mellan statens arbetsgivarverk och parterna. Dessförinnan fanns regler härom införda i allmänna resereglementet.

Enligt gällande avtal ersätts styrkt logikostnad utanför tjänstgöringszonen. Kostnaden ersätts dock inte i den mån den med hänsyn till prisläget på orten eller andra omständigheter är onormalt stor. Om tjänstemannen inte haft någon logikostnad eller inte styrker sådan kostnad, utgår nattraktamente med 55 kr. för varje överliggning utom bostaden. Om flerdygnsförrättningen pågår under mer än 30 hela dygn i följd på samma ort, utgår fr. o. m. det därpå följande dygnet nattraktamente med 32 kr. per natt.

Systemet med ersättning för logikostnad som inte täcks av angivet traktamente tillkom den 1 januari 1971. Dessförinnan gällde fast nattraktamente. Det fastlagda nattraktamentet har fr. o. m. år 1971 utvecklats enligt följande sammanställning.

Period	*Nattraktamente*
1971–31.1 1974	43 kr.
1.2 1974–31.12 1974	48 ”
1975–	55 ”

Sociala förmåner för deltidsarbetande

Motionen

Pär Granstedt m. fl. (c) hemställer i motion 1919 om åtgärder för att förbättra de deltidsarbetandes förmåner på den statligt reglerade arbetsmarknaden. Motionärerna framhåller inledningsvis värdet av att kunna arbeta på deltid, men hävdar att deltidsarbete inte ger full social trygghet. Många förmåner, särskilt de avtalsreglerade, är knutna till ett krav om en genomsnittlig arbetstid på minst 16 timmar per vecka. Staten bör, enligt motionärerna, som arbetsgivare föregå med gott exempel och föreslå förbättringar av de deltidsarbetandes villkor. Detta skulle förmodligen få efterföljd på arbetsmarknaden i övrigt.

Deltidsarbetets omfattning

Antalet deltidsarbetande uppgick i genomsnitt under år 1983 till drygt 1 miljon. Fördelningen över yrkesställning och lång resp. kort deltid framgår av följande sammanställning.

	Lång deltid 20–34 tim.		Kort deltid 1–19 tim.		Summa deltid	
	kv.	män	kv.	män	kv.	män
Anställda	712 100	91 000	150 000	41 500	862 600	132 500
stat	54 000	9 800	7 500	4 500	61 500	14 300
kommun	368 500	20 500	56 400	7 200	424 900	27 700
enskilda	289 600	60 700	86 600	29 900	376 200	90 600
Företagare	23 900	18 900	12 100	11 400	36 000	30 300
Medhjälpare	5 900	2 100	1 500	800	7 400	2 900
Summa	741 800	112 100	164 100	53 800	905 900	165 900

Källa: AKU årsmedeltal 1983

Tidigare riksdagsbehandling

Riksdagen behandlade hösten 1980 (AU 1980/81:9) och hösten 1983 (AU 1983/84:1) motioner med krav på en översyn av de deltidsarbetandes villkor, i första hand på det statliga området. Med hänvisning till bl. a. att flertalet av de kvarstående ojämnheterna tillhör det avtalsreglerade området var utskottet inte berett att föreslå någon åtgärd på grund av motionerna. Riksdagen följde vid båda tillfällena utskottets förslag.

Gällande regler

Nedan lämnas en översiktlig redovisning av villkoren i samband med deltidsarbete för vissa sociala förmåner.

Arbetslöshet. För att få ersättning från erkänd arbetslöshetskassa

krävs att man varit medlem i kassan under minst 12 månader. Om arbetstiden inte uppgår till minst 3 timmar per arbetsdag och i genomsnitt 17 timmar per arbetsvecka kan medlemskap inte erhållas. Försäkrad måste vidare söka arbete på arbetsförmedlingen som omfattar minst 3 timmar per dag och minst 17 timmar per vecka.

Huvudvillkoret för kontant arbetsmarknadsstöd (KAS) är att den arbetslöse arbetat minst 5 månader under den senaste 12-månadersperioden och att arbetet omfattat minst 10 dagar och minst 70 timmar i varje månad. Den arbetslöse måste vidare söka arbete som omfattar minst 3 timmar per dag och minst 17 timmar per vecka.

För avgångsbidrag (AGB-försäkring, avtal LO–SAF) krävs att den försäkrade har fullgjort fyra s. k. AGB-år under fem på varann följande anställningsår. Ett AGB-år får den som under ett kalenderår har arbetat minst 832 timmar. Ett halvt AGB-år får den som arbetat mellan 624 och 831 timmar under ett år. Avgångsersättning (AGE, avtal SAF–PTK) ges till den som arbetat minst 16 timmar per vecka i fem år.

Permitteringslön (avtal SAF–LO) kan utgå till den som arbetat i genomsnitt lägst 18 timmar per vecka.

Sjukdom. För att få sjukpenning enligt lagen om allmän försäkring fordras en årsinkomst av förvärvsarbete om minst 6 000 kr., såvida det inte är hemarbete. Har man olika långa arbetstider olika veckodagar kan det förhållandet påverka kompensationsgraden vid sjukdom, eftersom sjukpenningen beräknas på den genomsnittliga dagsförtjänsten.

Vid avtalsgruppsjukförsäkring (AGS, avtal SAF–LO) skall arbetet omfatta 208 timmar per kalenderkvartal (16 timmar per vecka). Även för avtalsgruppsjukförsäkring för anställda hos kommuner, landsting, församlingar m. fl. (AGS–KL) gäller en kvalifikationstid om minst 208 timmar per kalenderkvartal.

Pension. ATP grundas på arbetsinkomsten och på antal intjänandeår (poängår). Om arbetsinkomsten under ett år överstiger basbeloppet med minst 100 kr. erhålls pensionspoäng för ATP.

Delpension kan utgå till den som fyllt 60 år om man arbetat minst 32 timmar per vecka före delpensioneringen. Efter en till följd av planerad delpension minskad arbetstid om minst 5 timmar i veckan måste den återstående arbetstiden uppgå till minst 17 timmar per vecka för att delpension skall utgå.

Som komplettering till folkpension och ATP kan särskild tilläggspension (STP, avtal SAF–LO) utgå till den som arbetat minst 208 timmar per år. Tjänstemän som har en ordinarie arbetstid om lägst 16 timmar per vecka omfattas av ITP-planen (industrins tilläggspension för tjänstemän, avtal SAF–PTK). Pensionsbestämmelserna för anställda hos kommuner och landsting (PAK/LPAK samt AGS–KL) gäller för arbetstider som motsvarar minst 40 % (ca 16 timmar) av heltidsanställning och som inte är av rent tillfällig art. Motsvarande regler gäller för pension för statligt anställda (PA/SPR).

Dödsfall. Tjänstegrupplivförsäkring för arbetare (TGL, avtal SAF–LO) ger försäkringsskydd för den som arbetat minst 16 timmar per vecka. För den som utfört arbete mellan 8 och 16 timmar per vecka kan halva försäkringsbeloppet utbetalas. Motsvarande regler gäller i huvudsak också för tjänstegruppliv för tjänstemän (TGL, avtal SAF–PTK), grupplivförsäkring för anställda hos kommuner och landsting samt statens grupplivförsäkring.

Utländsk utbildning och yrkeserfarenhet som merit vid tillsättning av statliga tjänster

Motionen

Gunnel Jonäng (c) begär i motion 2391 att utländsk utbildning och yrkeserfarenhet skall tillvaratas bättre när det gäller meritvärdering vid tillsättning av statliga tjänster. Motionären hänvisar till betänkandet (Ds C 1983:16) Meritvärderingen vid statliga tjänstetillsättningar m. m. och säger att när utredningen diskuterar befordringsgrunden skicklighet så borde även värdet av utländsk utbildning och yrkeserfarenhet tas upp. I motionen pekas på att invandrarverket i sitt remissvar över utredningens betänkande bl. a. framhåller att man har många belägg för en omfattande svensk njugghet när det gäller att tillvarata utländsk utbildning och yrkeserfarenhet – och detta såväl inom yrken som kräver akademisk utbildning som inom t. ex. verkstadsindustrin.

Utredningar

1. En särskild utredare har på regeringens uppdrag haft uppgiften att göra en utredning om fördomar och diskriminering i fråga om invandrare. Utredningen, som antog namnet diskrimineringsutredningen, har i ett delbetänkande (SOU 1983:18) föreslagit en arbetsrättslig lag mot etnisk diskriminering i arbetslivet. Lagförslaget syftar bl. a. till att åstadkomma att varken arbetstagare eller arbetssökande skall missgynnas av arbetsgivare på grund av sin etniska tillhörighet. En arbetssökande är missgynnad om han inte erhåller det arbete han rätteligen borde få. Det kan t. ex. ske genom att en arbetssökande på grund av sin etniska tillhörighet blir förbigången av en annan arbetssökande ur en annan etnisk grupp, trots att den förbigångne har bättre meriter.

   Utredningens förslag har remissbehandlats och är nu föremål för överväganden inom regeringskansliet.
2. Invandrarpolitiska kommittén har i sitt slutbetänkande (SOU 1984:58) Invandrar- och minoritetspolitiken i ett avsnitt om arbetsmarknadsfrågor föreslagit uppbyggandet av något slags yrkesprovinstitution, så att nyanlända flyktingar och andra invandrare ges en möjlighet att få sina

eventuella yrkeskunskaper prövade. Därigenom bör man enligt utredningen kunna fastställa hur flyktingens tidigare yrkesutbildning och erfarenhet kan komma till nytta och vilken kompletterande utbildning som behövs. För flyktingar och andra invandrare med högskoleutbildning förutsätts att UHÄ ges resurser att jämföra utländsk utbildning med svensk.

3. UHÄ tillsatte i november 1982 en arbetsgrupp för att utreda förutsättningarna för en förbättring av hanteringen av frågor rörande värdering av utländsk utbildning. I rapporten Värdering av utländsk högskoleutbildning (UHÄ-rapport 1983:19) visades att mellan 3 000 och 5 000 förfrågningar årligen kommer till olika instanser för sådana värderingar. Bortsett från utbildning inom vård- och undervisningsområdet finns enligt rapporten ingen klar ansvarsfördelning och handläggningsordning för dessa frågor. UHÄ föreslog därför att ämbetet skulle ges detta ansvar. Efter förslag i budgetpropositionen 1983/84 beviljade riksdagen våren 1984 UHÄ 200 000 kr. för en försöksverksamhet under innevarande budgetår på detta område.
4. En särskild arbetsgrupp inom utbildningsdepartementet har utarbetat en promemoria om ökad internationell rörlighet bland studerande, lärare och forskare (1983-12-22). I promemorian lämnas vissa förslag beträffande värdering av utländsk högre utbildning. Mot bakgrund av de klara brister som sägs föreligga på detta område föreslås en central samordning av dessa frågor. Enligt förslaget bör ett informations- och dokumentationscenter tillskapas. Ärendet bereds f. n. inom regeringskansliet.

Utskottet

Utskottet behandlar i föreliggande betänkande nio motioner som tar upp olika frågor inom ramen för den statliga personalpolitiken. Samtliga motioner väcktes under den allmänna motionstiden i januari 1984.

Tillsättning av vissa statliga chefstjänster

Statliga tjänster tillsätts av regeringen eller av den myndighet som regeringen bestämmer. De regeringstillsatta tjänsterna kan efter den tillsättningsordning som gäller delas in i tre grupper, nämligen verkschefstjänster m. fl., anmälningstjänster och förslagstjänster. Grunderna för denna indelning har redovisats på s. 3–4.

Allan Ekström (m) pekar i motion 426 på vad som enligt hans mening är brister i insyn och öppenhet vid tillsättningen av vissa anmälningstjänster. Han begär därför att dessa tjänster skall tillsättas efter samma förfarande som gäller för förslagstjänster. Undantag från denna mer öppna tillsättningsordning bör endast få göras när särskilda skäl föreligger. Sådana skäl finns enligt motionären inte för de högre domartjänster som undantagits från regeln om intresseannonsering.

Utskottet delar motionärens uppfattning om värdet av ett öppet ansökningsförfarande för de s. k. anmälningstjänsterna. En sådan öppenhet har ett värde i sig och ökar allmänhetens förtroende för myndigheterna. Det är viktigt att kretsen av kandidater görs så stor som möjligt. Detta främjar inte bara en ökad personalrörlighet utan även jämställdheten mellan könen vid rekryteringen till högre chefstjänster. Kravet på ett öppet ansökningsförfarande för de s. k. anmälningstjänsterna har också enligt utskottets mening i huvudsak tillgodosetts. Fr. o. m. den 1 januari 1983 gäller således att tillsättningen av dessa tjänster skall föregås av en s. k. intresseannonsering. Föreskrifter härom har intagits i anställningsförordningen.

Inom justitiedepartementets område har dock ett antal anmälningstjänster undantagits från reglerna om intresseannonsering. Det gäller bl. a. hovrättslagmän, kammarrättslagmän och lagmän i Stockholm, Göteborg och Malmö tingsrätter. Dessa tjänster tillsätts regelmässigt med personer som tjänstgjort i chefsbefattningar i regeringskansliet eller som på annat sätt skaffat sig särskilda meriter. Inom regeringskansliet finns en god överblick över dem som kan komma i fråga. Utskottet tar för givet, mot bakgrund av utskottets allmänna inställning om värdet av ett öppet ansökningsförfarande, att undantag enbart görs när särskilda skäl föreligger. Möjligheten att i framtiden minska antalet undantagna tjänster bör alltså tas till vara i den takt som regeringen så anser möjligt.

Med hänsyn härtill avstyrker utskottet motion 426.

Verkschefers bisysslor

Lars-Åke Larsson m. fl. (s) anser i motion 874 att chefer i statliga verk inte utan synnerliga skäl skall inneha uppdrag i privata bolagsstyrelser. Motionären hänvisar bl. a. till den tunga arbetsbörda som chefsskapet i ett verk innebär samt risken för ovidkommande påverkan i tjänsteutövningen.

Utskottet har tidigare i betänkandet (s. 5–7) redovisat de allmänna bestämmelser som begränsar statliga arbetstagares rätt att ha vissa bisysslor. Därav framgår att det enligt lagen om offentlig anställning inte är tillåtet att inneha anställning eller uppdrag eller utöva verksamhet, som kan rubba förtroendet för arbetstagarens opartiskhet i tjänsteutövningen eller skada myndighetens anseende. Besked om en viss bisyssla är förenlig med denna bestämmelse skall på begäran lämnas av myndigheten. I fråga om generaldirektörer lämnas sådant besked av regeringen.

Enligt utskottets bedömning ger reglerna om förbud mot förtroendeskadliga bisysslor mycket litet utrymme för det slag av uppdrag som behandlas i motionen. För att en viss bisyssla skall vara otillåten är det således inte nödvändigt att allmänhetens förtroende verkligen har rubbats eller ens att något inträffat som kan sätta allmänhetens tilltro på spel. Det är tillräckligt att förtroendet kan rubbas på grund av bisysslans blotta existens. Dessa hårda krav är dock enligt utskottets mening väl motiverade med hänsyn till de

särskilda krav på integritet som måste kunna ställas på arbetstagare i offentlig tjänst. En ytterligare skärpning av reglerna som särskilt skulle ta sikte på verkscheferna är enligt utskottets mening inte behövlig. Det får förutsättas att regeringen vid sin prövning av frågor av detta slag iakttar syftet med de restriktiva regler som redan gäller. Med hänvisning härtill avstyrker utskottet motionen.

Enskilda organisationers rekrytering av biståndspersonal

Ingrid Sundberg (m) tar i motion 878 upp frågan om enskilda organisationers rekrytering av personal till sin biståndsverksamhet. Motionären pekar bl. a. på de svårigheter som statligt anställda har att få tjänstledigt för sådant uppdrag som inte finansieras med statliga medel. Med hänvisning härtill begärs en översyn av reglerna för tjänstledighet och meritvärdering i syfte att underlätta enskilda organisationers rekrytering av statlig personal för sådan tjänstgöring.

Utskottet vill främst framhålla vikten av att rekryteringen till u-landsarbete främjas. Förutom de betydelsefulla insatser som därmed kan göras i utvecklingssamarbetet kan det ofta från arbetsgivarsynpunkt vara värdefullt att en blivande arbetstagare har erfarenhet av utlandstjänstgöring. Rekryteringen av personal till sådant arbete kan emellertid ibland av olika skäl försvåras. Det kan hänga samman med uppdragets framtida meritvärde, möjligheten att få ledigt från det ordinarie arbetet eller svårigheter för makar eller sammanboende att följa med till den främmande orten. I motionen pekas på en del av dessa problem som kan uppkomma vid enskilda organisationers u-landsarbete.

Enligt utskottets uppfattning måste en målsättning i det personalpolitiska arbetet vara att så långt möjligt undanröja hinder av ovan nämnt slag. Stora insatser har också gjorts på detta område. När det gäller exempelvis reglerna för tjänstledighet på det statligt reglerade området måste dessa anses vara generösa, inte minst i jämförelse med vad som gäller på andra delar av arbetsmarknaden. För biståndsverksamhet som sker genom eller med bidrag av staten kan tjänstledighet således medges i princip utan begränsning. För den som är gift eller sammanboende med en sådan biståndsarbetare kan tjänstledighet ges upp till fyra år. Vad beträffar u-landsarbete som finansieras med privata medel finns fr. o. m. den 1 april i år lagenlig rätt till sex månaders tjänstledighet under en treårsperiod. Längre ledighet kan ges då särskilda skäl föreligger.

Utskottet vill dock inte bestrida att rekryteringen av statligt anställda till u-landsarbete kan behöva underlättas ytterligare. Förslag i den riktningen har lämnats av den s. k. meritutredningen, som i sitt betänkande (Ds C 1983:16) behandlat bl. a. problem som hänger samman med utlandstjänstgöring, återanpassning vid hemkomsten samt utlandstjänstgöringens meritvärde. Utredningens arbete, som nu är under beredning i regeringskansliet, bör

enligt utskottets mening kunna ligga som grund för ett samlat förslag på detta område. I avvaktan härpå bör något ytterligare initiativ inte tas från riksdagens sida. Med hänvisning härtill bör motionen avslås.

Statstjänstemans lön vid tjänstledighet för uppdrag som riksdagsledamot

Efter förslag från riksdagens förvaltningsstyrelse beslöt riksdagen i december 1983 om en revidering av ledamöternas arvoden. Höjningen skall ske etappvis med full effekt fr. o. m. riksmötet 1985/86. Mot bakgrund av de förbättrade ersättningsreglerna har statens arbetsgivarverk (SAV) och huvudorganisationerna kommit överens om att en tjänsteman som är tjänstledig för uppdrag som ledamot av riksdagen skall ha avdrag med hela lönen, s. k. C-avdrag, under tjänstledigheten. De nya reglerna gäller fr. o. m. den 1 juli 1984. Den nya ordningen innebär att motion 1046 av Inger Josefsson (s) har tillgodosetts. I motionen begärs ett riksdagsuttalande med innebörden att statstjänstemän vid tjänstledighet för offentligt uppdrag som ledamot av riksdagen bör vidkännas C-avdrag. Någon åtgärd med anledning av motionen är därmed inte erforderlig.

Ersättning för logikostnad

Enligt allmänt reseavtal som slutits mellan statens arbetsgivarverk (SAV) och huvudorganisationerna ersätts i princip den styrkta logikostnaden i sin helhet. Om tjänstemannen inte har haft någon logikostnad utgår ett nattraktamente med 55 kr. per natt. Systemet med full ersättning för logikostnaden tillkom år 1971. Dessförinnan fanns ett system med fasta nattraktamenten.

Marianne Karlsson (c) kritiserar i motion 1328 den gällande ordningen med full ersättning för faktiska hotellkostnader (den s. k. nattventilen). Motionären anser att systemet har lett till en störd och i praktiken helt fördärvad hotellrumsmarknad med alltför höga rumspriser för den som reser privat. Därför begärs att SAV skall ges sådana instruktioner inför kommande förhandlingar att fasta och graderade nattraktamenten införs. Det skulle enligt motionen återställa vanligt prismedvetande och en meningsfull priskonkurrens mellan hotellägarna.

Utskottet kan först konstatera att ersättningen för de statsanställdas hotellrumskostnader regleras i avtal och att hithörande frågor således i första hand bör lösas av staten och de anställdas organisationer gemensamt. Samtidigt har utskottet en viss förståelse för motionärens oro över prisutvecklingen för hotellrum. Sedan år 1970 har således det genomsnittliga rumspriset stigit med drygt 500 % vilket är betydligt mer än för de genomsnittliga konsumentpriserna. En sådan utveckling måste från flera utgångspunkter anses som olycklig. Utskottet ser dock i huvudsak andra förklaringar till rumsprisernas ökningstakt än motionären, bl. a. byggkostna-

dernas snabba stegring. Konstruktionen av de statliga traktamentsbestämmelserna torde i detta sammanhang ha en mindre betydelse. Några statsfinansiella vinster kan utskottet inte heller se i ett system med fasta nattraktamenten. En framkomligare väg kan i stället vara de förhandlingar som staten f. n. för med vissa hotell och hotellkedjor om rabatter för statsanställda.

Med hänvisning till vad som anförts ovan avstyrker utskottet motionen.

Fri sjukvård för statsanställda med psoriasis

Svenska psoriasisförbundets länsavdelning i Stockholms län driver fem öppenvårdsanläggningar för psoriatiker. Vid anläggningarna ges traditionell behandling i form av bastubad, bad, ljusbehandling och insmörjning. Verksamheten är reglerad genom avtal mellan försäkringskassan i Stockholms län, landstingets hälso- och sjukvårdsnämnd och länsavdelningen och finansieras förutom genom ersättning från socialförsäkringen i sin helhet av landstinget. Genom nämnda avtal gäller samma regler för patienterna som vid annan offentlig sjukvård beträffande avgifter m. m. Anläggningarna ingår i landstingets sjukvårdsplan.

Enligt avlöningsavtal för statliga och vissa andra tjänstemän, AST, är en förutsättning för att ersättning skall kunna utgå för sjukvårdande behandling att den ges inom den offentliga vården. Enligt SAV bör länsavdelningens anläggningar betraktas som enskilda vårdanläggningar. Därmed saknas rätt till ersättning för patientavgiften för den aktuella behandlingen.

Detta förhållande tas upp i två praktiskt taget likalydande motioner, nämligen 1323 av Ingemar Eliasson (fp) och 1945 av Margareta Persson (s). Motionärerna begär att riksdagen skall uttala sig för att vård vid dessa anläggningar skall jämställas med offentlig sjukvård för att ersättning därmed skall kunna utgå till statstjänstemän som får vård vid anläggningarna.

Utskottet vill först framhålla vikten av att öppenvården av psoriasissjuka bedrivs i för patienterna så effektiva former som möjligt. Därmed menas bl. a. att vården är tillgänglig på tider som passar de förvärvsarbetande, exempelvis på kvällar. Sådana krav ligger bl. a. bakom tillkomsten av länsavdelningens öppenvårdsanläggningar i Stockholms län. Liknande anläggningar finns i dag i flertalet övriga län i landstingens regi.

När det gäller statsanställda som utnyttjar vården vid länsavdelningens anläggningar saknas som framgått av den tidigare redovisningen avtalsenlig rätt till ersättning för uppkomna patientavgifter. Det är en följd av avtalets krav på att behandlingen skall ges inom den offentliga vården. Förbundets anläggningar är enligt arbetsgivarverket att betrakta som enskilda vårdinrättningar. För att rätt till ersättning skall föreligga krävs således en ändring i AST. Motionärernas förslag innebär att riksdagen skall uttala sig för att staten som arbetsgivare verkar för att en sådan ändring i avtalet kommer till

stånd. Med gällande ordning ankommer det emellertid på riksdagens lönedelegation att på riksdagens vägnar utöva inflytande på förhandlingar och godkänna avtal. Med hänsyn härtill bör riksdagen avstå från att göra uttalanden av det slag som begärs i motionerna.

Sociala förmåner för deltidsarbetande

Pär Granstedt m. fl. (c) hemställer i motion 1919 om förbättringar av de deltidsarbetandes villkor på den statligt reglerade arbetsmarknaden. Motionärerna har en positiv syn på deltidsarbete men framhåller att sådant arbete inte alltid ger full social rättvisa. Många förmåner kräver, särskilt de avtalsreglerade, således en arbetstid på minst 16 timmar per vecka. Förbättringar på det statliga området skulle enligt motionen sannolikt få efterföljd på den övriga arbetsmarknaden.

Det fanns i genomsnitt ca 1 070 000 deltidsarbetande under år 1983. Av dessa var 85 % kvinnor. Flertalet eller ca 80 % arbetade lång deltid (20–34 timmar per vecka). Av de anställda med kort deltid (1–19 timmar per vecka) fanns ca 12 000 inom den statliga sektorn, ca 63 000 inom kommunerna och ca 116 000 inom den privata sektorn.

Utskottet behandlade hösten 1983 en motion med liknande innehåll och kunde då konstatera att de deltidsarbetande successivt har fått en bättre ställning i fråga om anställnings- och sociala förmåner. Fortfarande gäller dock att de med kort deltid på vissa punkter har en sämre situation än andra grupper. Utskottet vill dock som tidigare peka på att frågor av detta slag har prövats i olika utredningssammanhang. Det gäller bl. a. sjukpenningkommitténs arbete som bl. a. syftade till att komma till rätta med ojämna effekter inom sjukförsäkringen och föräldraförsäkringen för deltidsarbetande. Även föräldraförsäkringsutredningen, vars förslag är under beredning, arbetade med hithörande frågor. Det bör också erinras om att riksdagen på förslag av socialförsäkringsutskottet (SfU 1982/83:17) begärt en fortsatt utredning om kompensationsnivån inom sjuk- och föräldraförsäkringen för vissa deltids- och delårsanställda. Med hänvisning härtill och då flertalet av de kvarstående ojämheterna tillhör det avtalsreglerade området är utskottet liksom förra året inte berett att föreslå någon åtgärd med anledning av motionen, som därför avstyrks.

Meritvärderingen vid tillsättning av statliga tjänster

I motion 2391 begär Gunnel Jonäng (c) att utländsk utbildning och yrkeserfarenhet hos invandrare skall tillvaratas bättre när det gäller meritvärdering vid tillsättning av statliga tjänster. Motionären pekar på brister i detta avseende såväl när det gäller yrken som kräver akademisk utbildning som inom t. ex. verkstadsindustrin.

Utskottet vill först framhålla att man vid tillsättning av statliga tjänster

enbart får fästa avseende vid sakliga grunder, av vilka de viktigaste är förtjänst och skicklighet. Med förtjänst menas den vana som förvärvats genom föregående tjänstgöring och som i praktiken mäts som antal tjänsteår. Med skicklighet avses oftast lämpligheten för tjänsten sedd utifrån utbildning, yrkeserfarenhet, personliga egenskaper, språkkunskaper och även andra erfarenheter. Vid den slutliga bedömningen görs en sammanvägning av de olika beståndsdelarna. Ofta är det tjänstens nivå som är avgörande för vilket värde eller tyngd man lägger vid de olika meriterna. Vid högre tjänster finns således en tendens att fästa större avseende vid skicklighetsmeriterna.

Trots de formella regler som gäller om att endast sakliga grunder skall vara avgörande vid anställning är utskottet medvetet om att diskriminering kan förekomma. För att komma till rätta med orättvisor på grund av kön och ålder har särskilda regler införts. Invandrare har rent allmänt en svagare ställning på arbetsmarknaden med åtföljande svårigheter att hävda sig vid anställning, befordring och utbildning. Här har arbetsgivare och fackliga organisationer ett stort ansvar. De viktigaste orsakerna till uppkomna svårigheter är sannolikt bristande kunskaper i svenska, en i genomsnitt sämre yrkesutbildning inom vissa invandrargrupper samt att många har yrkesutbildning och yrkeserfarenheter som inte är omedelbart gångbara på den svenska arbetsmarknaden. Svårigheter föreligger i vissa fall för arbetsgivare att jämföra svenska och utländska utbildningar och yrkeserfarenheter. I vilken utsträckning direkt diskriminering förekommer vid anställning inom den offentliga sektorn genom att relevanta meriter från utlandet inte tillgodoräknas är inte klarlagt. Ett exempel är enligt invandrarverkets bedömning att tvåspråkighet inte alltid beaktas som merit vid anställning där detta är väsentligt för tjänstens fullgörande. Utskottet anser det dock väsentligt att invandrarnas möjligheter att arbeta inom de områden de är utbildade för tas till vara.

Som utskottet har redovisat tidigare i betänkandet (s. 15–16) har olika utredningar lämnat förslag ägnade att komma till rätta med det problem som tas upp i motionen. Det gäller initiativ från såväl diskrimineringsutredningen som invandrarpolitiska kommittén. Förslagen är f. n. föremål för beredning i regeringskansliet. Vidare har särskilda arbetsgrupper behandlat frågan om värdering av utländsk högre utbildning. Enligt utskottets mening bör regeringskansliets beredning av detta utredningsmaterial avvaktas innan andra eventuella åtgärder förordas. Med hänvisning härtill avstyrks motionen.

Utskottets hemställan

Utskottet hemställer

1. beträffande *tillsättning av vissa statliga chefstjänster*
   att riksdagen avslår motion 1983/84:426,
2. beträffande *verkschefers bisysslor*
   att riksdagen avslår motion 1983/84:874,

3. beträffande *enskilda organisationers rekrytering av biståndsarbetare*
   att riksdagen avslår motion 1983/84:878,
4. beträffande *statstjänstemans lön vid tjänstledighet för uppdrag som riksdagsledamot*
   att riksdagen avslår motion 1983/84:1046,
5. beträffande *sjukvårdsersättning till statligt anställda med psoriasis*
   att riksdagen avslår motionerna 1983/84:1323 och 1983/84:1945,
6. beträffande *ersättning för logikostnad*
   att riksdagen avslår motion 1983/84:1328,
7. beträffande *sociala förmåner för deltidsarbetande*
   att riksdagen avslår motion 1983/84:1919,
8. beträffande *utländsk utbildning och erfarenhet som merit vid tillsättning av statliga tjänster*
   att riksdagen avslår motion 1983/84:2391.

Stockholm den 4 oktober 1984

På arbetsmarknadsutskottets vägnar
FRIDA BERGLUND

Närvarande: Frida Berglund (s), Alf Wennerfors (m), Erik Johansson (s), Lars Ulander (s), Anders Högmark (m), Karin Flodström (s), Bengt Wittbom (m), Arne Fransson (c), Lahja Exner (s), Gustav Persson (s), Sonja Rembo (m), Lars-Ove Hagberg (vpk), Sten Östlund (s), Ingvar Karlsson i Bengtsfors (c) och tredje vice talmannen Karl Erik Eriksson (fp).

Särskilda yttranden

1. Statstjänstemans lön vid tjänstledighet för uppdrag som riksdagsledamot

Alf Wennerfors, Anders Högmark, Bengt Wittbom och Sonja Rembo (alla m) anför:

Vi vill peka på att överenskommelsen att en tjänsteman som är tjänstledig för uppdrag som ledamot av riksdagen skall ha C-avdrag under tjänstledigheten har fått vissa icke avsedda följdverkningar. Tjänstledigheten skall således omfatta hela den tid som uppdraget innehas. Det innebär att tjänstemannen har berövats möjligheten att hålla den kontakt med sin ordinarie yrkesverksamhet som är värdefull för fullgörandet av riksdagsuppdraget. Konsekvenserna för statstjänstemännens befordringsgång bör också uppmärksammas. Vi tar för givet att initiativ kommer att tas vid framtida förhandlingar mellan parterna för att komma till rätta med dessa oförutsedda effekter av C-avdragets införande.

2. Sjukvårdsersättning till statligt anställda med psoriasis

Alf Wennerfors (m), Anders Högmark (m), Bengt Wittbom (m), Sonja Rembo (m) och tredje vice talmannen Karl Erik Eriksson (fp) anför:

Öppenvårdsbehandlingen av psoriasissjuka i Stockholms län sker i enlighet med upprättad sjukvårdsplan dels vid vissa sjukhus, dels vid fem öppenvårdsanläggningar som drivs i regi av Svenska psoriasisförbundet. En statsanställd psoriatiker har enligt avlöningsavtal för statliga och vissa andra tjänstemän (AST) rätt till gratis behandling vid sjukhusen men måste vid besök hos förbundets anläggningar själv bekosta patientavgiften. Detta missgynnande av de patienter som ofta av praktiska skäl väljer behandling vid förbundets anläggningar är enligt vår mening orimlig, allra helst mot bakgrund av anläggningarnas fastlagda roll i den offentligt planerade vården. Vi delar alltså i sak motionärernas uppfattning att vård vid psoriasisförbundets anläggningar skall jämställas med annan offentlig sjukvård när det gäller ersättning till statsanställda. En sådan ordning kräver dock en ändring av ingånget avtal. Eftersom det parlamentariska inflytandet i förhandlingsfrågor bör komma till stånd i riksdagens lönedelegation tar vi för givet att initiativ där kommer att tas för att komma till rätta med det påtalade problemet.

minab/gotab Stockholm 1984 79038